

CELAL NURİ İLERİ'NİN GÖZÜYLE KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE CİDDİ SONUÇLARI

VIOLENCE AGAINST WOMEN FROM CELAL NURİ İLERİ'S POINT OF VIEW AND ITS SERIOUS CONSEQUENCES

HANİFE YASEMİN MUMCU

Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

hanifeyasemin.mumcu@ikc.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-3612-3611>

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi | ETU Journal of Social Sciences Institute

S.10, Nisan | April 2020, Erzurum

ISSN: 2149-939X

Makale Türü | Article Types : Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received Date : 11.03.2020
Kabul Tarihi | Accepted Date : 02.04.2020
Sayfa | Pages : 73-87

 : <http://dx.doi.org/10.29157/etusbe.132>

www.etusbe.com

<https://dergipark.org.tr/etusbed>

This article was checked by

 iThenticate

CELAL NURİ İLERİ'NİN GÖZÜYLE KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE CİDDİ SONUÇLARI*

Hanife Yasemin MUMCU

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED), S.10, Nisan 2020, Sayfa: 73-87

ÖZ

II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin önemli gazeteci ve yazarlarından Celal Nuri yazdığı çok sayıdaki makale ve kitapta kadınlar üzerinde özellikle durmuş, onlara uygulanan baskının, haklarından mahrum edilmelerinin doğurduğu ve doğurabileceği vahim sonuçlardan bahsetmiştir. Celal Nuri'ye göre, Batı'dan geri kalan ülkenin gelişmesi için ordu ve eğitim alanında yapılması gerekenler ön planda tutulmasına rağmen, en önemli unsur olan kadınlar unutulmuştur. Oysa kadınlar toplumun yarısını oluşturmaktadır ve toplumun temeli de onlardır. Kadınların ıslahı ile ülkenin ıslahı da mümkün olacaktır. İslamiyet'e göre vazifede olduğu gibi hukuk önünde de eşit olan kadından vazifelerini yerine getirmesi beklenirken hakları ellerinden acımasızca alınmıştır. Celal Nuri tarafından 20. yy. başlarında yazılan eserlere dikkatli bir gözle baktığımızda günümüzde gelinen noktanın –en azından Türkiye için- pek de kaçınılmaz olduğu görülecektir. Toplumun yarısını meydana getiren kadına yönelik şiddet bir süre sonra doğrudan veya dolaylı olarak topluma, ülkeye, tüm değerlere yönelik şiddet anlamına gelecek ve bunun geriye dönüşü de olamayacaktır. Bu bildiriyle amacımız, 20. yy. başlarında toplumumuzda var olan kadına şiddetin Celal Nuri tarafından nasıl görüldüğünü/algılandığını ve yazarın, günümüz için de geçerli olabilecek çözüm önerilerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, şiddet, Celal Nuri

VIOLENCE AGAINST WOMEN FROM CELAL NURİ İLERİ'S POINT OF VIEW AND ITS SERIOUS CONSEQUENCES

ABSTRACT

Celal Nuri was one of the important journalists and writers of the II. Constitutional and Republican periods, and he especially emphasized on women, mentioning the serious consequences of the pressure applied to them and the deprivation of their rights in many articles and books. According to Celal Nuri, although the things to be done in the field of army and education for the development of the country which was not as developed as the Western countries are prioritized, women, the most important factor, have been forgotten. However, women make up half of the society, and they are the foundation of society. The melioration of the country will be possible with the melioration of women. According to Islam, the women are equal before the law as well as in their duties but while they are expected to fulfill their duties, their rights have been brutally taken away. When we carefully check the works written in the twentieth century by Celal Nuri, it can be seen that the point reached today, at least for Turkey, seems to be inevitable. Violence against women, which constitutes half of the society, will mean violence against society, country, and all values directly or indirectly after a while and there will be no return. With this statement, our aim is to reveal how violence against women was perceived by Celal Nuri which existed in our society in the early twentieth century, and the author's suggestions for solutions which may still be valid today.

Keywords: Woman, violence, Celal Nuri

* Bu makale, 5-6 Mart 2020 tarihinde Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (EKAM) tarafından düzenlenen 1. Uluslararası Kadın Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

Giriş

Şiddet, en genel tanımıyla "bir kişinin (veya bazen bir grubun) başka bir insan üzerinde güç ve kontrol kurma çabasıdır." (Dindaş, 2008:1). Tarih boyunca güçlü'nün güçsüzü ezmesinde en çok başvurulan yollardan biri olan şiddet, en çok da kadın erkek ilişkilerinde kendisini göstermektedir. Çünkü sadece ülkemizde değil, dünyanın genelinde (bazı istisnalar hariç) güçlü olan erkek, onun karşısında güçsüz durumda kalan kadındır. Güçlü olan erkeğin yani öznenin karşısında onun sahip olacağı, üzerinde tahakküm kuracağı ancak bir nesne veya "şey" olarak görülen kadın vardır. Özne, nesneye istediği gibi davranmakta özgürdür; çünkü onun yani "şey" in sahibidir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün 1993'te yayımlanan Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirisine göre kadına yönelik şiddet: "Cinsiyete dayalı ve kadınlarda fiziksel, cinsel, psikolojik herhangi bir zarar veya üzüntü sonucunu doğuran veya bu sonucu doğurmaya yönelik özel ya da toplumsal yaşamda gerçekleşebilen her türlü davranış, tehdit, baskı veya özgürlüğün keyfi biçimde engellenmesi" şeklinde tanımlanmaktadır (Dindaş, 2008:1).

Şiddet türleri herkesin bildiği gibi fiziksel, sözel veya duygusal/psikolojik, cinsel, ekonomik olarak gruplandırılıyor. Çalışmamızda fikirlerinden, görüşlerinden yararlanacağımız Celal Nuri'nin eserlerini bu gözle incelediğimizde genel olarak duygusal/ psikolojik ve cinsel şiddete dikkat çekmek amacıyla olduğu görülmektedir. Hukuk eğitimi almış; ancak kendisine meslek olarak gazeteciliği/ yazarlığı seçmiş olan Celal Nuri, 1882'de başlayıp 1938'de sona eren hayatı boyunca, eserleri üzerinde geniş bir değerlendirme yapmış olan Necmi Uyanık'ın tespitiyle 2244 makale ve 48 kitabın yazarıdır. Bazı yazılarında Afife Fikret müstear ismini kullanan yazar, Ahmet Emin Yalman'ın ifadesiyle "kadınların İNSAN olduğu fikrini yıllardır memlekete yaymaya" çalışan isimdir (Uyanık, 2003:231). Amacı, hep göz ardı edilen kadın konusunu gündeme taşımak, kadınların ve kadınlığın problemlerini, bu problemlerin doğuracağı sonuçları ortaya koymak ve nihayetinde çözüm önerileri sunmaktır. Her ne kadar kendisine meslek olarak gazeteciliği/ yazarlığı seçmiş olsa da ileriki yıllarda Celal Nuri'yi bir hukuk adamı olarak da görmekteyiz. 1922 yılında hukukçu kimliğiyle Kanun-ı Esasi Encümeni Başkanlığı'na getirilmiş olan Celal Nuri "bu komisyondaki çalışmaları ile Kanun-ı Esasi'yi Cumhuriyet'in ilanına hazır hale getiren değişiklikler yapmıştır." (Koyuncu-Yılmaz, 2019:462-463).

Celal Nuri İleri ve Kadın Konusu

Ülkede belli bir oranda da olsa özgür düşünce ortamının oluştuğu II. Meşrutiyet, pek çok aydınımız gibi Celal Nuri'yi de ümitlendirmiş, özellikle nüfusun yarısını oluşturan kadınlar konusunda harekete geçileceğini düşünmüştür. Bu ümidi o yıllar için fazla boşa çıkmayan yazar, 1. Dünya Savaşı sonlarına doğru

kadın meselesinin unutulması nedeniyle hayal kırıklığı yaşar. Kadın meselesi üzerinde konuşmak ve bu konuda fikir yürütmenin sanki uzak durulması gereken bir yasak meyve gibi algılanmasının teessüf verici olduğuna işaret eden yazar, kadınların kafes arkalarında bekleyerek yaşamlarını sürdürmelerini ayıplar ve bu durumun ne İslam âdetlerine ne de Türk milletinin karakter ve faziletine uyduğunu belirtir. Yazara göre kadın meselesi hayati ve toplumsal bir konudur ve bu konuyla uğraşmaktan utanmamak gereklidir (İleri, 2013:120).

Celal Nuri için “harpten sonra unutilan kadın meselesi” hususi değil umumi bir meseledir ve kadınlar “örf ve âdete kurban edilmemeli, onların yetişmesi için gerekenler yapılmalıdır.” (Uyanık, 2003: 230). Her ne kadar harp sonrası kadınlar ve kadın meselesi yine görmezden gelinse de en azından II. Meşrutiyet hareketiyle birlikte okuma-yazma bilen kadın sayısında artış yaşanmış ve bu gelişme kadınların düşünen bir varlık haline gelmelerine vesile olmuştur. Bunun sonucunda bir anlamda kadınların kendilerini artık “şey” olarak değil de özne olarak görmeye başladıklarını söylemek mümkündür. Hiç şüphesiz kadınların “şey” değil de “özne” olarak görülmesi ve onların da hakları olduğunun kabul edilmesi daha önceki yıllarda başlamıştır. Bu konuda Ahmet Mithat Efendi’nin düşüncelerini örnek olarak verebiliriz: “Bir kız her ne olacaksa olmalı, talim ve terbiyesini ikmâl etmiş bulunmalı. ... Bizde kızların talim ve terbiyesine lüzum yoktur demek için bizde erkeklerin talim ve terbiyesine lüzum yoktur diyebilmek cesaretini peyda etmelidir. ... Nisvan dahi cemiyet içinde yaşadıkları medeniyet-i insaniyenin âzâsından tanındıkça erkeklerin talim ve terbiyeye ne kadar ihtiyaçları varsa kadınların da o kadar ihtiyaçları vardır.” (Okay, 1991:97) Gerek kadın gerekse erkek aydınlarımız arasında kadın hareketi II. Meşrutiyet öncesinde başlamakla birlikte meşrutiyetin, bu hareketin canlanmasında önemli bir rol üstlendiği yadsınamaz. Vurgulanması gereken bir diğer nokta ise kadın konusunda erkeklerle kadınların farklı görüş açlarına sahip olmalarıdır. Erkekler kadının gelişmesini en başta kendileri, daha sonra da toplum ve devlet için isterken kadınlar devlet ve toplumla birlikte kendileri için de bir şeyler istemektedir. “Erkekler kadınları iyi anne, iyi eş olarak değerlendirip onların bu özelliklerini mutlaklaştıracak girişimlere gidip, düzenlemelerde bulunmuşlardır. Ama erkeklerin kendi çıkarları doğrultusunda gerçekleştirdikleri çabalar sonuçta kadının toplumsallaşmasına yarayarak onun sadece anne ve ev kadını olma zincirinin kırılmasına yol açmıştır.” (Çakır, 2016:414) Bir başka deyişle erkekler, kendileri için kadın konusunda bazı girişimlerde bulunurken bunun sonucunda kadınların bilinçlenmesi, kendilerini “özne” olarak görmeye başlamaları söz konusu olmuş, bu durum da erkeklerin hoşuna gitmeyecek sonuçlara yol açmıştır.

Türk düşünce tarihinde Batıcılar içinde yerini almış olan Celal Nuri, Abdullah Cevdet’ten önemli noktalarda ayrılır. Kısmi Batıcı olarak kabul edilen Celal Nuri’ye göre Batı örnek alınmalıdır; ancak bu yapılırken bize ait olan, bizi biz yapan değerler

mutlaka korunmalıdır. Bu düşüncesini kendi sözleriyle verelim: “Milletler bazen tarihlerini unutmamakla yükselmektedirler. Kimi zaman da bu tarihlerin unutulması gereklidir. Daha şümüllü bir düstur ile tarihin bir kısmı unutulmuş, diğer bir kısmı da hatırdan çıkarılmayarak terakki yoluna girilmiş olunacaktır.” (Uyanık, 2004:249) Dinî ve kültürel değerlerin genel itibarıyla korunması gerektiğine inanan yazar, düşüncelerinin temeline genellikle İslam dinini almakta, fikirlerini desteklemek için âyet ve hadislerle yeri geldiğinde başvurmuştur. Ona göre İslamiyet gelişmeye engel bir din değildir, yüzyıllardır unutulmuş içtihad kapısı tekrar açıldığında gelişme de kendini gösterecektir.

Farklı yazılarında, uzun bir süredir Osmanlı'nın en büyük sorununun eğitim ve orduda geri kalmışlık olarak görülmesine karşı çıkan Celal Nuri'ye göre terakkiyatta başarılı olmak için işe mektepten veya ordudan değil, kadından başlamak gereklidir. “Bir bina yapılacağı vakit çatıdan başlanmaz. Evvela temel kazılır. Kadın mebnâ-yı beşerin rükn-i rekînidir.” (İleri, 2017:39) Evin, dolayısıyla toplumun temeli öncelikle kadındır.

Celal Nuri İleri'nin Gözünden Kadına Yönelik Şiddet

Osmanlı'yı çöküşe sürükleyen en büyük sebeplerin, istibdat ve cehalet olduğunu, bundan da en büyük zararı kadınların gördüğünü belirten Celal Nuri, hürriyetin Avrupa'da bir hak, İslamiyet'te ise bir vazife olduğunu vurgular. Ona göre kadınlarımızın eğitilmesi, bilinçli hale getirilmesi gerekirken yapılan baskılarla, kendilerine dinin verdiği özgürlüklerin ellerinden alınmasıyla hürriyetten mahrum bırakılmaktadırlar. Bu ise kadınlara düzenlenmiş bir suikasttır (Uyanık, 2003:549).

Her ne kadar şiddet dendiğinde akla ilk gelen fiziksel şiddet olsa da Celal Nuri daha çok kadınlara uygulanan duygusal/ psikolojik ve cinsel şiddet üzerinde durmuştur. Ancak incelediğimiz eserleri arasında, masal ana başlığı altındaki “Aksaray Beyi”nde² iç güveysi olarak bulunduğu konaktan ve karısından kurtularak Beyoğlu'nda özgürce vakit geçirmek isteyen Tevfik Mehmet Bey'in uyguladığı fiziksel şiddetten de kısaca bahsetmek gereklidir. Beyoğlu'ndaki birahanelere alışan damat, eşini boşamak için türlü yollara başvurur. Önce hiç sebepsiz yere karısına surat asar, sonraki gece ayrı yatakta yatar. Daha sonra karısının hiçbir şekilde kabul edemeyeceği ilişki tekliflerinde bulunur, sonra çok ağır hakaretler eder ve nihayetinde iki tokatla başlayan dövme faslı, her akşam artarak devam eder. Kızlarından boşanmasını isteyen aileden, içgüveyi olduğu için nafaka talep etme yüzüzlüğünü dahi gösterir.

Celal Nuri'ye göre İslamiyet açısından erkeğin nâzir ve şeriki, şefik ve refiki olmak üzere yaratılmış olan kadın zulüm üzerine müstenid âdâtımız yüzünden

² Masal metninin tamamı için bkz. *İçtihad*, 30 Mayıs 1329, nr. 68, s. 1482-1485.

erkeklerin emrine âmâde bir hale gelerek öncelikle şahsiyetini kaybetmiştir. Başka bir deyişle bir ülkenin yarısına reva görülen, onların süfliyete mahkûm edilmesidir (İleri, 2017:37). Dolayısıyla nüfusun yarısını oluşturan kadınları bu durumda olan bir ülkenin sağlam temeller üzerine oturtulduğu da hiçbir şekilde iddia edilemez.

Yazara göre ecdadımız, kadınları büyük kervansaraylara benzeyen haremlere kapatmak suretiyle bir anlamda onları, hayatın cazip taraflarından uzak tutarak bir sürü gibi hapsedmiştir. Bunun sonucunda ise kadınların ruhu, aklı, irfanı tam manasıyla hadım edilmiştir. Bunu yapan erkekler ise gönül rahatlığıyla sefalarına bakmaya devam etmektedirler (İleri, 2017:38).

Celal Nuri'nin cinsel şiddet konusunda öncelikli olarak dikkat çekmek istediği husus, kadınların erkekler için bir zevk aracı olarak yaratılmış olduğu düşüncesidir³. Eskiden beri kadınlar bir "alet-i tezevvuk, bir bazıce-i hevesât" olarak görülmüştür. Kadın, sahip olduğu güzelliği ve erkeğin şehvetini söndürme görevi için yaratılmıştır. Zalim erkekler onlardan ancak bazı hususi durumlarında veya insanlığa hizmet için yaşamak zorunda olduğu gebelik ve lohusalık dönemlerinde uzak durmaktadır. Kadın sanki erkeklerin emrine amade bir refik derecesine düşürülmüştür (İleri, 2017:38). İnsanlığın devamı için yaşadığı gebelik, lohusalık gibi durumlar, aslında kadının sıhhatini, hayatını tehlikeye de sokabilir. Kadın bir anlık zevki için bu tehlikelerle karşı karşıya kalma ihtimali yaşarken erkekler hiçbir zorluk yaşamamaktadır (İleri, 2017:38). Hem hayat, erkekten ziyade kadından fedakârlık talep etmekte hem de erkek kadını kendisinden daha küçük telakki etmektedir (İleri, 2017:42). Celal Nuri kadının yalnız bir zürriyet makinesi, bir kuluçka fırını olmadığını özellikle vurgular (İleri, 2017:112). Kadınlar, en büyük görevleri olan erkeklerin tatmin-i müstehiyatını sağladıktan sonra hastalık veya yaşlılık nedeniyle bu görevlerini yerine getiremeyecek duruma geldiklerinde ya kasaba gönderilen inekler gibi satılır ya da başka bir kocaya verilir. Efendi hazretleri mürüvvet sahibiyse evde bir köşede bırakılırdı. O, bir köşede hayatının sona ermesini beklerken efendi bir, iki, üç, beş, on, kırk kadın daha alır, zevkine bakardı (İleri, 2017:120).

Kadınların sadece bir zevk aracı gibi görülmeleri sonucunda onların haysiyetlerine hanel geldiğini ve kadınların genel itibarıyla kendilerini küçük gördüklerini ifade eden yazara göre kendileri için daha başka vazifeler olabileceğini düşünmeyerek süse fazlasıyla değer veren kadınlar daha ziyade vücutları için yaşamaya başlamaktadırlar. "Ruh ve cesetten mürekkep olan kadında ceset ruhun fevkindedir. Aman Yarabbi! Başkasının fizyoloji ihtiyacı için kendi ömrünü, hayatını, ruhunu, vücudunu hasır ve vakf, şahsiyet-i insaniyeyi ne kadar aşağıya

³ Celal Nuri'nin bahsettiği cinsel şiddet içinde tecavüz, taciz gibi olaylar yer almamaktadır. Ancak kadının sadece erkeğin zevk aracı olarak görevlendirildiği düşüncesi de cinsel şiddet olduğu için burada özellikle üzerinde durulmuştur.

düşürmektedir." Kadın erkeğe nisbetle neyse erkek de kadına nisbetle odur. Aralarında böyle bir denklik varken erkeğin kadın için niçin bezenmediğini soran Celal Nuri artık bu durumun değişmesi gerektiğini düşünmektedir (İleri, 2017:149). Bizde kadının, zevk aracı olarak memur edildiğine inanılmaktadır. Bu ise kadını içtimai derecelerin en sefili yapmıştır. Bu kadar sefil bir derecede olan kadının "şahsiyeti, zatiyeti, izzet-i nefsi, hubb-ı nefsi" de olamayacaktır (İleri, 2017:150). Ne tür olursa olsun "şiddete uğrayan kadınların duygusal olarak etkilenmeleri incelendiğinde kadında bir öğrenilmiş çaresizlik görülür. Öğrenilmiş çaresizlik kadının olaylar karşısında pasif olduğuna, olayları değiştirmek için yapabilecek hiçbir şey olmadığına inanmasını sağlayan süreçtir." (Dindaş, 2008:3).

Kadınlara uygulanan bir şiddet şekli de eş seçiminde kendini göstermektedir. İki tarafın da hayatını etkileyecek bu büyük olay aile büyüklerinin seçimine/onayına bağlıdır. Hele genç kızın söz hakkı hiç yoktur. Kendisini tiksiniyecek bir varlık gibi gören -çünkü buna alıştırmıştır- genç kız bir mal gibi satılmaya itiraz etmemekte, kendisine gelen her izdivaç teklifini düşünmeden kabul etmek zorunda kalmaktadır (İleri, 2017:81). Yazarın evlilikle ilgili dikkat çekmek istediği bir diğer nokta ise eş seçiminde en fazla güzelliğin nazar-ı dikkate alınmasıdır. Zevce seçilirken terbiyeye, ev kadınlığına, bilgiye ve yetiştirilecek çocukların terbiyesi için gerekli meziyetlere sahip olup olmadığına pek bakılmazdı. En güzel, en şuh, en cazibedar ve işvekâr kadın eş olarak seçilirdi (İleri, 2017:120). Bu durum, genç kız ve kadınlarımızın sadece gösteriş/görünüş için yaşamalarını beraberinde getirdi.

Nikâh konusunda dikkat çektiği ve genelde göz ardı edilen bir durum da kadın lehine olan mehirin asla düşünülmeden takdir edilmesidir. "Nikâh usulümüz de istibdadkârâne, mürteciânedir. Nikâh için şer'an caiz kuyûd ve şurûd bizde örfe unutuluyor. ... Mehir asla düşünülmeden takdir ediliyor. ... Kezalik mehakim-i şer'iyede manzur-ı dide-i teessüfümüz olan keşmekeş, perişanlık, ıttırad ve intizam-girizlik nikâh, talak, iddet, hızanee gibi hususatta milletin pek ziyade zararını mucib oluyor. ... Her Osmanlı, akd-i nikâh edilen şehirde hâzır ise, bilâ-vekâlet nüfus memuru huzurunda şuhud-ı resmiye muvacehesinde, mehirin ve şurûdun tayini ile resmen evlenmelidir ki, bu şer'in emrettiği tarz-ı izdivaçtır." (Koyuncu-Yılmaz, 2019:469) Evliliklerinin devamı konusunda tedirginlik yaşayan kadınların zevcleri tarafından nikâhları düşürüldüğünde geçimleri, dayanakları da olmayacaktır. Bu da kadınlara uygulanan bir şiddettir. Boşanma sonrasında hayatını idame ettirebilmesi için mehir miktarının mutlaka nikâh öncesinde belirlenmesi gereklidir. Celal Nuri Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde kocanın boşanma hakkının sınırlandırılmasını ve kadına mehirin haricinde tazminat ödenmesini de önermiş olmasına rağmen bu

önerileri İslam hukukuyla bağdaşmadığı için kabul edilmemiştir (Koyuncu-Yılmaz, 2019:474)⁴.

Eğitim görmeyen, dünyaya geliş sebebinin sadece bir erkeğe hizmet etmek olduğunu düşünen genç kızlarımız için “evlenmekten başka kariyer” olmaması da bir şiddet biçimidir aslında. “Bir hanım kız gözünü açtığı günden beri zevc-i muhayyel-i müstakbelini düşünür. Hayali, fikri, hissi hep onun şekl-i mefruzuna merbuttur. Sebeb-i hayatı budur.” (İleri, 2017:158) Doğduğu andan itibaren evleneceği günün ve erkeğin hayalini kuran genç kız 20 yaşına geldiğinde kendisine hala bir talip çıkmamışsa büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Onun artık mefkûresi işlemez olur. “Hayatta intizam, insicam, lezzet, şetaret, neşe kalmaz.” (İleri, 2017:158) Evlenemeyen yani başka bir deyişle dünyaya geliş görevini yerine getiremediğine inanan genç kızlar için bundan sonra düşüş başlar. Bu düşüşün yani eğitim alamamış, dünyaya geliş amacını yerine getiremediğine inanan genç kızlarımızın veya kadınlarımızın yaşadığı bu düşüşün bir sebebi de Avrupa’nın körü körüne taklit edilmesidir. Bunun sonrasında da cemiyetin dengesi bozulur. Çünkü bilinçsiz taklit toplumda ahlâksızlığı getirir, ahlâkın bozulmasıyla da devlet bozulur. Celal Nuri’ye göre “Ahlâksızlık, gayeleri söndürmekte, hüsn-i milliyyi öldürmektedir. Devlet, milleti düzeltmek için ahlâkî yapıyı düzeltmeli ve mukaddes emellerle çocukların terbiyesine önem vermelidir.” (Uyanık, 2003:540). Ahlâksızlığın temelinde eğitimsizliğin bulunduğunu düşünen yazara göre “Ahlâkımız okulsuz düzelmez. Bütün kötü ahlâkımıza, çöküşümüze, gerilememize son verecek ve bizi bir gonca gibi yetiştirecek olan, ancak gelecekte uygulayacağımız talim ve terbiye usulleridir.” (İleri, 2013:93). Özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısında kızların da sıbyan mekteplerinin üstünde eğitim alması amacıyla Kız Rüşdiyeleri açılmaya başlanmıştır. 1859’da eğitim vermeye başlayan Kız Rüşdiyesinin açılma gerekçesi hükümet tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “İlim öğrenmek kadın ve erkeğe farz olup geçinmek için ağır işler gören erkeklerin ev işlerinde rahat etmeleri ancak kadınların dahi din ve dünyalarını bilerek kocalarının emirlerine itaat etmeleriyle ve istemediklerini yapmaktan sakınmalarıyla ve iffetlerini koruyup kanaat ehli olmalarıyla mümkün olacaktır.” (Ağırakça, 2017:58) Bu gerekçede de görüldüğü gibi kızların eğitimi ile asıl hedeflenen kocalarını rahat ettirmeyi, onların emirlerine itaat ederek iffetlerini korumayı öğrenmeleridir. Kadın yine “şey” dir.

Dr. Charles Letourneau’nun kendisinin de paylaştığı fikirlerinden birine göre “Kadın, evvelce alelade hayvandı. Sonra ev hayvanı oldu. Bilahare esir rütbesine terfi etti. Git gide hizmetçi, tâbi, sagîr, mahcur menzelelerini buldu.” (İleri, 2017:109). Garp ve Şark kadınları arasında yaptığı bir mukayesede Avrupa âlemine kadınların

⁴ Zamanı için oldukça ileri görüşlü sayılabilecek bu Kararname çeşitli kesimlerin protestosu ve karşı çıkması sonucu yaklaşık 1,5 yıl yürürlükte kalmış ve 18 Haziran 1919’da kaldırılmıştır. Daha geniş bilgi için bkz. Koyuncu-Yılmaz, “Celal Nuri’nin Aile Hukukuna Dair Görüşlerinin Hukuk-ı Aile Kararnamesi’ne Yansımaları”

bir bediiyyet bahşettiğini; Şarkta ise kadının ebedî bir mahcur, bir gayr-i reşid, medeniyetin bir yetimi olarak kabul edildiğini söyler (İleri, 2000:172). Kadınların gayr-i tabii bir hayata tam manasıyla mahkûm edildiğini belirten Celal Nuri bu biçare kadınların kümese hapsedildiğini ve kadınların bu durumunun nev-i beşeri indiren en önemli amillerden biri olduğunu vurgular (İleri, 2017:152). 1913-1921 tarihleri arasında aralıklarla yayın hayatını sürdüren *Kadınlar Dünyası*'nda da bu konuyla alakalı bir yazıda "Bütün milletler kadınlarına bir mevki ayırıp önem verirken, biz zavallı Türkler, hele Türk erkekleri güya kendilerini yükseltmek emeliyle kadınları ayakları altına alıyorlar ki; bu suretle yine kendileri mütezarrır olarak günden güne felaket girdabına yuvarlanıyorlar. ... Kadınlara ehemmiyet vermeyerek onları daima âciz, daima zebun, daima hakir bir halde görmek isteyen erkekler bilmiyorlar ki kendi hayatlarını, kendi refahlarını, kendileri mahvediyorlar. Tahsil ve terbiyeden mahrum, kendi mevcudiyetinden bî-haber bir kadının teşkil edeceği ailenin nasıl olabileceğini hiç düşünemiyorlar." (Çakır, 2016:265-266) denmektedir.

"Biz, tekâmülümüz için, aile esasının daha ziyade yerleşmesine muhtacız. Daha birkaç asır, biz, aile hükümeti altında terakki etmek mecburiyetindeyiz. Binaenaleyh çare-i felahımızı kuvvetli, zalim, sağlam aileler teşkilinde aramalıyız." (İleri, 2017:112) diyerek aileye verdiği önemi vurgulayan Celal Nuri'ye göre "bizim diyarda aile müessesesinin esas-gîr olmasına iki şey mani olmuştur: Talak ve taaddüd-i zevcât" (İleri, 2017:122). Bu iki maninin de erkeklere göre oluşturulduğunu belirten yazar bizde talak usulünün suiistimal edildiğini ve bu suiistimalin İslamiyet'e külliyyen ve katiyen aykırı olduğunu söyler. Bizdeki talak ile Avrupa'daki divorce'u kıyaslayarak divorce'un esbab-ı hakikiyeden dolayı hükm-i hâkim ile nikâhın feshi demek olduğunu, bizdeki talak'ın ise Frenklerin repudiation dedikleri karı kovması olduğunu vurgular (İleri, 2017:122-123). "İslamiyet inzibatsız, sebepsiz talakı, zevcenin zevç tarafından defini nehy" ederken (İleri, 2017:135) bir hiddet, bir menfaat meselesi veya başka bir sebepten dolayı erkeğin iki dudağı arasından çıkacak sözle kendisini boşanmış bir kadın olarak sokakta bulabilecek kadın, aile müessesesine karşı güven duymamaya başlar ve bunun sonucunda da evine, çocuklarına sahip çıkmaz. Torun sahibi zevcelerini kolaylıkla kovan zevclerin on dört yaşında kızları aldıkları ve bütün evlatlarını terk ettikleri görülmemiş şeylerden değildir. Her an tatlik edileceği korkusu yaşayan kadınlar ise aile malına sahip olamıyorlar (İleri, 2017:123). "Celal Nuri, sebepsiz boşanmalara son verilmesini, erkeklerin ancak hâkimce kabul edilebilecek bir sebebe dayanarak eşlerini boşayabilmelerini, bu boşamalarda kadının bir kusuru yoksa sadece mehrin iadesi ile yetinilmeyip uygun bir tazminata da karar verilebileceğini, iki taraf boşanma için anlaşmış olsalar bile, küçük çocukları varsa onların durumlarını dikkate alarak boşanmaya imkan verilmemesini savunmuştur." (Koyuncu-Yılmaz, 2019:474) Kendisinin de hazırlanmasında etkili olduğu ve 1917'de kabul edilen

Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde kabul edilen maddelere göre sarhoş bir erkeğin boşaması geçersiz sayılacak, aile içi anlaşmazlıkları halletmek için bir hakem heyeti oluşturulacak ve kadınlar mahkemeye başvurarak kazai (mahkeme aracılığıyla) boşanma yoluna gidebileceklerdir. Kararnamenin en dikkat çeken maddelerinden biri de kadının evlenirken kocasının evlilik boyunca tek eşli kalma şartını koşabileceğidir (Koyuncu-Yılmaz, 2019:473-474).

Celal Nuri'ye göre boşanmanın bu kadar kolay olması erkekleri baştan çıkarmakta, bir erkek karısından bıkar bıkmaz veya karısı düğün gecesinde haiz olduğu taravet ve şebabeti kaybettikten sonra başka nikâhlar yapmaktadır. Bunun adı ise resmi bir istifraştır, yani odalık almadır. Erkek için en büyük emel, nikâhsız birliktelik olunca aile de olmaz; kapatma ile aile teşkil etmek mümkün değildir (İleri, 2017:123-124). Boşanma çok basit olunca gerçek anlamda, sağlam aileler de oluşmuyor, dolayısıyla milletin temeli de sağlam olamıyor. Celal Nuri için sadece erkeklere verilmiş boşanma hakkı onlar tarafından bu kadar kolay kullanılmamalı, "Bir adam hâkimce kabul olunacak esbâb-ı meşruadan maada hiçbir sebep-i keyfi ve örfi ile zevcesini boşayamamalıdır." (Koyuncu-Yılmaz, 2019:468-469). *Kadınlar Dünyası*'nda konumuzla bağlantılı olarak dikkatimizi çeken bir yazıda da savaşlardaki yenilgilerin sadece erkeklerin izzet-i nefsi-i millisinin eksikliğinden kaynaklandığı düşüncesi eleştirilerek bu duruma gerçek anlamda sebep olanın kadınların esaret ve zilleti olduğu vurgulanmakta, devamında da "Düşünmek istemediler veya düşünmediler ki, her saat adi bir metres gibi zevcin evinden kovulmaya maruz, her gün bin türlü zulüm ve tahkire hedef olan bir validenin yetiştireceği erkek, izzet-i nefis sahibi olamaz. Yine düşünmediler ki, 'ne yapalım, bir lokma ekmecek verecek kimsem yok, Allah'ından bulsun, ölünceye kadar çekeceğim' diyen evlatlarının gözü önünde kocasının tekme ve tokatlarına boyun eğen, validesi böyle dayak yerken, babalarının bu zulmüne ancak ağlamakla iktifa ederek yetişen bir evlat, vatanı için eğer mütehassis olabilir ise ağlar ve felaketlerine ancak ağlayacak evlada malik bir vatan da böyle çiğnenir." (Çakır, 2016:290) denmektedir.

Kadına uygulanan şiddetin bir başka uygulaması da aile malları ile ilgilidir. Eski usulde ailenin müşterek malı yoktur. Her şey efendinindir. Kadının aile mallarında iştiraki şöyle dursun, kadın da bizzat zevcinin malıdır (İleri, 2017:124). Hayatının devamı için ümidi olmayan kadın, kullandığı her şeyin bir gün sonra kocası tarafından eve getirilecek bir başka kadın tarafından kullanılma ihtimaline karşılık erkeğin malını elinden geldiğince gereksiz yere harcamaya başlar. Onun tek düşüncesi mümkün olduğu kadar sarf edeyim'dir. Birden fazla eş veya odalığın bulunduğu ailelerde kadınların böyle düşünmeleri çok tabiidir. Çünkü orası bir yuva değil, kâr-hânedir. Fahişelerin en büyük emeli dostundan mümkün mertebe fazla para çekmek, fazla masraf etmek, gereğinden fazla süs yapmak ve çokça eğlenmektir. Bu, eski harem-saraylarda hüküm süren ananedir. Çok kolay boşanmanın yani "sebepsiz, lüzumsuz, hiddet ve gasb üzerine müstenid veya diğer

bir zevce almak için vuku bulan talaklar"ın cemiyet için çok zararlı olduğunu belirten Celal Nuri'ye göre Türk ve Müslüman cemiyet taaddüd-i zevcattan ziyade def-i zevce usulünden şikâyetçidir (İleri, 2017:136). Talak hususunda da İslamiyet esaslarına dönmemiz gereklidir. "Talâk esası kabul olunmakla beraber bu usul taht-ı inzibata alınmalı, suiistimal men edilmeli ve sebepsiz boşanmalara mahal verilmemelidir. ... Gayr-ı muntazam izdivaçlar cereyan ettikçe, gayr-i muntazam talâklar da olur." (İleri, 2017:39) Evliliğin ciddi bir iş olduğunu belirten Celal Nuri'ye göre talâkla ilgili bir çekincesi olmayan gençler artık çok düşünmeden evlenme yolunu tercih etmektedirler. Zevce tebdili memleketimizde artık metres tebdili derecesine inmiştir (İleri, 2017:140).

Celal Nuri'ye göre Avrupa'nın tekâmülünde ailenin büyük bir rolü vardır. Bizde de talak, odalık alma ve birden fazla evlilikle ilgili olarak düzenlemeler getirilmeli, evlilik tarzı ıslah edilmelidir (İleri, 2017:125). "Bir devletin esası millet, onun da temeli ailedir. ... Dakika fevt etmeden evâmîr ve nusûs-ı şeriye muktezasınca bir talâk ve nikâh kanunu yapmalıyız." (İleri, 2017:141)

Birden fazla kadının bulunduğu evlerde kadınların şahsiyeti çok küçüktür, hükümleri yoktur ve kadınlar arası çekişmeler çoktur. Her kadın çocuk sahibi olacağından veya olmak isteyeceğinden evde çok sayıda çocuk olur, bunlar da devamlı bir kavga ve gürültü içinde büyürler (İleri, 2017:128). Anneleri de çok bilinçli olmayan bu çocukların ileride vatanları için yapabilecekleri veya yapmak istedikleri çok fazla şey de olmayacaktır. İslamiyet belli şartlarda dört kadına kadar evlenme hakkı tanımıştır erkeğe; ancak aralarında adaleti sağlamak koşulunu da özellikle getirmiştir. Yazara göre eskiden kadınlar daha saf-derûn, daha cahil, daha kapalı oldukları için aralarında adaleti sağlamak daha kolaydı. Ancak şimdiki kadınlar bir dereceye kadar seviyelerinde terfi ederek şahsiyetlerini anladıkları için eşler arasında adalet ve dengenin sağlanması imkân haricindedir (İleri, 2017:128).

"Kadın meselesi mevzubahis olduğu vakit kuvvetli Müslüman olalım. ... Kadını indiren İslamiyet değil, İslamların istibdat ve cehalet üzerine ve İslamiyet'e mugayir olan âdâtıdır." (İleri, 2017:146) diyen Celal Nuri'ye göre evlenirken eş seçme hakkına hiçbir şekilde sahip olamayan, evlendikten sonra kocası tarafından her an boşanma tedirginliğiyle yaşamaya çalışan, eve ne zaman başka eşler veya odalıklar geleceğini düşünen kadınları böyle olan bir milletin bitmesi/tükenmesi kaçınılmazdır. Bu yaşam biçimi kadınlarımızda "birçok hisleri, pek kıymetli istidatları, kabiliyetleri" söndürdüğü için "neşe ve şetaret, arzu ve emel, hâhiş ve heves, gaye" aramak da mümkün değildir. "Bu tarz-ı hayat kadınlarımızın dimağına kemiyeten de keyfiyeten de tesir" etmektedir (İleri, 2017:153). Kadının bugün bazı uygunsuz ahvalde bulunması kabahatinin kendisinden ziyade içtimai muhitte aranması gerektiğini belirten yazara göre aslında kadınlarımızda büyük bir kabiliyet vardır. Muntazam bir tahsil görmedikleri halde kadınlar arasında iftihar duyacağımız şaireler, edibeler, mütefekkiyeler bulunmaktadır. Bu kadınlara biraz tahsil verilse,

millet biraz da kadınları için çalışsa içimizden çok daha büyük kadınlar çıkacaktır. Kadınları madene benzeten yazar, bu madenden istifade etme yolunun henüz bilinmediğini, kadınlar hazinesinin henüz açılmadığını belirtir (İleri, 2017:178).

Bizde hayattan istifade edilmesi yani hayatın güzelliklerinin yaşanması haram gibidir; dolaylı bir şekilde bakıldığında bu da bir tür şiddettir. İnsanın yaşayabileceği güzel duyguların, eğlencelerin günah olarak addedildiği bir hayat tarzında kadının ruhu da küçülmektedir. “Kadın bizde küçük bir şeydir. Bir kemiyet-i mühmeledir. Eksik etektir.” (İleri, 2017:160)

Kadın gerek eğitim göremediği gerekse bilinçsiz anneler tarafından yetiştirildiği yani tam anlamıyla bir terbiye göremediği için kendi terbiye edici vazifesini de yerine getirememektedir. Bu durumu millet için, ülke için bir felaket olarak nitelendirilen Celal Nuri’ye göre bu durumun müsebbibi de erkeklerin istibdadı, zorbalıkları, cahillikleri ve İslamiyet esaslarından kaçmalarıdır. Tarih mahkemesi önünde Türk kadınlarının içler acısı halinden Türk erkekleri mesul olacaklardır. Bu durumu düzeltmek erkeklerin asli vazifesidir, yıktıklarını tamir onların borcudur (İleri, 2017:160).

Kadının insanlık âleminde, çalışma hayatında bir mevki olduğuna inanan Celal Nuri için tabiat âleminin kadına yüklediği bu yük karşısında kadının da tabii hakları vardır ve bu haklar zaman aşımına uğramaz, aksine zamanla daha büyük önem kazanır. Kadına vazifesini yaptırmamak ve haklarından istifade ettirmemek ancak eski esircilere layık bir zulüm ve istibdattır (İleri, 2017:175). Hem vazifesini yaptırmamak hem de haklarından yararlanmasını önlemek kadına yönelik bir şiddettir. Okuyan, yazan ve hayatını kazanmak için çalışabilen kadınların hayatında boşluk da olmayacaktır ve bu kadınlar sadece izdivacı düşünmeyecek, her müracaat edene dest-i izdivacını uzatmayacaktır (İleri, 2017:186). “Allah erkeğe de kadına da akıl ve eller vermiştir. Buna göre kadın da düşünecek ve çalışacaktır. Hürriyet, kadınların ‘çalışmak, yerleşmek, teali etmek, tanışmak, zevce olmak’ hukukunu talep etmektedir.” (Duymaz, 1991:151)

Kadına şiddet söz konusu olduğunda günümüzün de en büyük problemlerinden biri erkeğin, sahibi olduğu “şey”in yani kadının namusunu da kendine ait görmesidir. Eskiden beri tesettür ile ilgili fermanlar da kadının namusunu korumaya dönük olarak çıkarılmıştır. Kadına ait bir olgunun korunmasını erkekler kendilerine vazife edinmişlerdir. Çağlayan Kovanlıkaya’nın belirttiğine göre “kadınların ev dışına, sokağa çıktıklarında giyecekleri kıyafetlerin kumaşlarından, giysilerin boylarına, rengine kadar” her ayrıntı bu fermanlarda yer almıştır (2014:455). Bu, en basit şekliyle kadın hürriyetinin kısıtlanmasıdır. Kadınlara ilgili en küçük ayrıntıda bile uygulanan baskının sebebini Serpil Çakır şöyle yorumlamaktadır: “Osmanlı kadın hareketi, Batı’daki kadın hareketinden farklı biçimde siyasallaşmıştır. Çünkü İslam toplumlarında kadının konumunun

değişmesi, neredeyse toplum ve devlet yapısının değişmesi demektir. Bu değişmeyi önlemek için devlet, kadının giyiminden gezmesine, seyahat biçimine, toplumsal ilişkilerine, kısaca kadının özel ve kamusal yaşamına karışma hakkını kendinde görmüştür." (2016:411)

"Osmanlı toplumunda kadının din uleması tarafından üstelik din gerekçe gösterilerek baskı altında tutulmasına da karşı çıkan" (Uyanık, 2003:551) ve tazyikin daima aksülameller ve irticalar meydana getirdiğine inanan Celal Nuri'ye göre "Kadın gördüğü cebir ve tazyikten dolayı değil, kurduğu muhakeme neticesinde sahib-i namus ve fazilet olmalıdır. Yoksa korku ve baskı sebebiyle muhafaza edilen namus ve iffet sahte bir namus ve iffettir, ca'lidir, faidesizdir. Yedi kat kilit altında, harem dairelerinde, hudud-ı cemiyetin, her türlü terbiyenin haricinde bulunan harem ağalarının nezaretleri tahtında olduğundan değil hakikatte namusun mûcib-i haysiyet bir şey olmasından ve cemiyet ancak böyle muhafaza-i kıvam edeceğinden bir kadın, bir kız namuskâr olmalıdır. Bu da sunî tedabir ile olmaz. Kadın ulviyet-i secâyâsı, kadınlığını derk etmesi, haysiyetini bilmesi ile bizzat, bilfiil kendi namusunun nıgehbanı olmalıdır." (2017:37) *Kadınlar Dünyası'*nda yer alan bir yazıda da kadının ahlâklı olması isteniyorsa öncelikle eğitilmiş olması gerektiği vurgulanır. Cehennemî hüküm olarak görülen cehalet, taassub ve esaretin kadınların ruhunu öldürdüğü ve kadınların eğitim haklarının ebeveynleri tarafından ellerinden alındığı belirtilen yazıda eğitilmiş kadınların, kendi namuslarının ne kadar değerli olduğunu anlayacakları için onu korumak uğruna canlarını bile feda edecekleri ifade edilir (Çakır, 2016:305-306).

Devlet teşkilatının millete, milletin de aileye dayandığını belirten yazara göre ailenin sağlam olması da kadının içtimai, iktisadi kudretine dayanmaktadır. (Uyanık, 2003:550) Yani kadın milleti, devleti ilgilendiren her alanda ne kadar özgürse, bilgiliyse, katkı sağlıyorsa o devlet, millet de güçlü olacaktır. Kadının iş hayatına dahil edilmesi gerektiğine inanan Celal Nuri, kadının mutlak surette üretime katılmasını, bunun için de öncelikle özgür olmasını ister. Oysa "Osmanlı'da erkekler bir kadını görünce kulaklarını tavşan gibi dikmektedirler." (Uyanık; 2003:551). Yani özgür bir çalışma ortamı da kadınlar için mümkün değildir. Çünkü orada da karşılaştıkları durum, erkekler tarafından cinsel kimlikleriyle dikkate alınmalarıdır. Toplum hayatında pek çok yenilik görülmesine rağmen Osmanlı Devleti'nin son safhasında dahi muhafazakârlığın baskın olduğunu belirten yazar, değil Sultan Hamid devrinde, Mehmet Reşat devrinde bile bir Müslüman kadının zevciyle beraber İstanbul sokaklarında arabaya binmesinin hoş görülmediğinden yakınır (İleri, 2000:110). Kadın için ideal olarak görülen veya kadına öğretilen kurum ailedir. "Mitchell'e göre doğallık olarak yaşanan aşlında ideolojiktir, idealize edilerek yüceltilir. Gerçek kadın ve gerçek aile, huzur ve bolluk imgeleridir, oysa her ikisi de pekala şiddetin ve çaresizliğin yuvası olabilmektedir." (Kovanlıkaya, 2014:446) Bu, Osmanlı ailesinde görülen bir durumdur. Erkekler dünyasından

dışlanan kadının olması gereken yer ailedir; kadın iyi anne, iyi eş olmaya yönlendirilir, kadın için cazip olarak gösterilen/kabul ettirilen bu durum erkekler için huzur ve bolluğu, kadın içinse şiddet ve çaresizliği doğurabilir ki doğurmaktadır da. Kızlar için hazırlanmış olan “Kızlara Mahsus Terbiye-yi Ahlakiye ve Medeniye” ders kitaplarının erkekler tarafından yazılmış olması da dikkat çekicidir. Bu tür kitaplarda vurgulanan ana düşünce genç kızların iyi anne, iyi eş olarak yetiştirilmeleri gerektiğidir.

Celal Nuri'nin medeniyet tanımı bile kadına ne kadar önem verdiğinin güzel bir göstergesidir: “Medeniyet, erkeklerin yalnız bir kadınla yaşaması ve kadının medenî hukuka sahip olmasıdır.” (İleri, 2000:257)

Sonuç

Bir kişinin veya bir grubun başka bir insan üzerinde güç ve kontrol kurma çabası olarak tanımlanabilecek şiddet kendisini en çok kadın- erkek ilişkilerinde göstermektedir. Türk düşünce tarihinin önemli isimlerinden Celal Nuri İleri çok sayıdaki makale ve kitaplarında, II. Meşrutiyet döneminde ciddiye ve dikkate alınıp I. Dünya Savaşı sonrasında unutulmuş kadın meselesi üzerinde fazlasıyla durmuş, şahsi değil umumi ve hayati olduğuna inandığı bu meseleyi derinlemesine irdelenmiştir. Bir “özne” değil de bir “şey” gibi görüldüğü yıllarda kadının “insan” olduğunu göstermeye, vurgulamaya çalışan Celal Nuri, “şey” olarak görülen insan'a erkekler tarafından farklı şekillerde uygulanan şiddeti de sık sık dile getirmiştir.

Celal Nuri'ye göre kadınlarımız sadece bir zevk aracı olarak görülmektedir. Doğduğu andan itibaren kendisini değersiz olarak görmesi sağlanan genç kız/kadınlarımızın tek gayesi yaratıldıklarına inandıkları vazifeyi yerine getirebilmektir. Evlenirken, evlilik süresince veya boşanma aşamasında herhangi bir söz hakkı bulunmayan kadınlarımızın elinden alınan her hak, aynı zamanda onlara uygulanan şiddetin bir göstergesidir. Eşini seçme özgürlüğünden tamamen yoksun olan kadın, evlendikten sonra da sadece zevcinin malı olacak, üzerine getirilecek başka zevceler veya odalıklara hiçbir şekilde itiraz edemeyecektir. Çünkü bilir ki zevcinin hoşuna gitmeyen bir davranışta bulursa veya itirazda bulursa hiçbir gerekçe gösterilmeden boşanmış bir kadın haline gelebilecektir.

Kadının asli görevlerinden biri de anne olmaktır. Bazen ölümle sonuçlanabilecek gebelik ve lohusalık döneminde kadın sıkıntılarla yine kendisi baş etmek durumundadır. Zevcesinden sadece bu dönemlerde ayrı kalmaya razı olan zevc, hayatına yine istediği şekilde devam etmektedir. Kadın, evlendiği günkü gençliğini, güzelliğini kaybettiği anda da eşi tarafından terk edilme ihtimaliyle karşı karşıyadır.

Toplumun temelini oluşturan ve nüfusun yarısını teşkil eden kadınlar İslamiyet nazarında erkeğin refikidir, şerikidir; ancak bizde zulme dayalı bazı örf ve âdetler

nedeniyle kadın şahsiyetini kaybetmiş, süfli bir hayata mahkûm edilmiştir. Kısaca temel sağlam bir şekilde atılmadığında bu temel üzerine inşa edilecek bina da sağlam olmayacaktır. Temelin sağlamlığını izale eden sebeplerden biri de hayattan koparılarak bir sürü gibi hapsedilen kadınların bu suretle ruh, akıl ve irfanlarının hadım edilmiş olmasıdır. Bu, yine ülkenin gücünü büyük ölçüde azaltan bir durumdur.

Boşanma hakkının -istisnai durumlar hariç- erkeğe verildiği Osmanlı toplumunda aldığı terbiyeye, ileride kendi çocuklarına terbiye verip veremeyeceğine bakılmaksızın sadece görünüşe göre yapılan eş seçimleri, kadınların da bu konuya daha fazla yönelmelerine sebep olmuş ve genç kızlar/kadınlar görünüş için yaşamaya başlamışlardır. Bu ise beraberinde ahlâksızlığı doğurabilecek durumlara sebep olmuştur. Oysa bir toplumu ayakta tutan en önemli dinamiklerden biri olan ahlâk, -ona kadından çok sahip çıkıyor görünmelerine rağmen- erkeklerin davranışı nedeniyle bozulmaktadır.

Kadınlar tarafından yapılan yanlışların en çok eğitimsizlikten kaynaklandığını sık sık dile getiren Celal Nuri'ye göre burada hata yine erkeklerdedir. Çünkü okuma yazma öğrendiğinde kızlarının mektup yazarak namuslarını kaybedeceklerini düşünen ebeveynler yüzünden kızlar eğitimsiz kalmakta, kendilerine dayatılan erkek odaklı vazifeleri için yaşamaya zorlanmaktadırlar.

Celal Nuri'nin kadınla ilgili görüşlerinden yola çıkarak şöyle bir sonuca varmak mümkündür: Hakları elinden alınan, insan olarak bile bir değer verilmeyen kadınların bu durumu toplum için domino taşlarının yıkılmasına benzer bir sonuç doğurmaktadır. Kadın önce kendi yıkılır; çünkü izzet-i nefsinin, haysiyetini kaybetmiştir; bu durumdaki bir kadının yetiştireceği çocuklar da iyi birer vatan evladı olamayacaktır. Bu kadınlar evlerine, çocuklarına sahip çıkmayacak; böylece bir toplumun temelini teşkil eden aile yapısı bozulacaktır. Eşi tarafından değer görmeyen ve evden uzaklaştırılan kadın, bilinçsiz Avrupa taklidinin de etkisiyle hayatını devam ettirebilmek için kötü yollara düşebilecektir. Kısaca ülke nüfusunun yarısını oluşturan kadınlara hakları, hürriyetleri teslim edilmediği, kendilerine insan gibi davranılmadığı sürece güçlü bir Osmanlı toplumu/ülkesi olmak da mümkün olmayacaktır.

Osmanlı- Türk toplumundaki kadın hareketlerinden mutlaka haberdar olmamız gerekiyor. Kadınların kendileri, hemcinsleri için istedikleri/yaptıkları mutlaka günümüz kadını tarafından bilinmelidir. Tarihi bilinçli bir şekilde öğrendiğimizde Fatma Aliye Hanım'ın 1896'da kaleme aldığı *Ünlü İslam Kadınları* adlı incelemesinde 13. yy'da erkeklere eğitim veren yüze yakın kadın profesörün varlığından veya Fatma bint-i Abbas'ın bir tekkede kocası tarafından kovulan, kötü muamele gören, herhangi bir nedenle aciz duruma düşen kadınları karşılık beklemeden barındırdığını öğrenmek bizi hem şaşırtacak (Çakır, 2016:417) hem de

kim olduğumuzu ve gücümüzü anlamamızı, günümüz imkânlarıyla neler başarabileceğimizi gösterecektir.

Kaynakça

Ağırakça, G.P. (2017). İnas Rüşdiyelerinde (Kız Ortaokullarında) Ahlâk Dersleri –“Kızlara Mahsus İlm-i Ahlak” Ders Kitabı Örneği- *Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1). 56-77.

Çakır, S. (2016). *Osmanlı Kadın Hareketi* (5. Baskı). İstanbul: Metis Yay.

Dindaş, H. (2008). *Kadına Yönelik Eş Şiddetinin Durum ve Yaşam Kalitesi ile İlişkisi*. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Konya.

Duymaz, R. (1991). *Celal Nuri İleri ve Âti Gazetesi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi. İstanbul.

İleri, C.N. (2000). *Türk İnkılâbı*. (Haz: Recep Duymaz) (1. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yay.

İleri, C. N. (2013). *Osmanlı'nın Çöküşü*. (Haz: Halil Altıparmak) (1. Baskı). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

İleri, C.N. (2017). *Kadınlarımız* (Haz: Halit Erdem Oksaçan-Abdullah Musab Şahin). (1. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yay.

Kovanlıkaya, Ç. (2014). Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Kadın Yurttaşın İnşasında Ataerkil Zihniyet Şiddeti. Güney Çeğin- İbrahim Şirin (Ed.) *Türkiye'de Siyasal Şiddetin Boyutları*. 435-475. İstanbul: İletişim Yay.

Koyuncu, N.- Yılmaz, Y. (2019). Celal Nuri'nin Aile Hukukuna Dair Görüşlerinin Hukuk-ı Aile Kararnamesi'ne Yansımaları. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(3), 459-477.

Okay, O. (1991). *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi* (2. Baskı). İstanbul: MEB. Yay.

Uyanık, N. (2003). *Siyasal Düşünce Tarihimizde Batıcı Bir Aydın Olarak Celal Nuri (İleri)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi. Konya.

Uyanık, N. (2004). Celal Nuri İleri ve Tarih Anlayışı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 15, 239-258.